

Bleiere D., Butulis I., Feldmanis I., Stranga A., Zunda A. Latvija Otrajā pasaules karā (1939–1945). – Rīga: Jumava, 2007. – 582 lpp.: il.

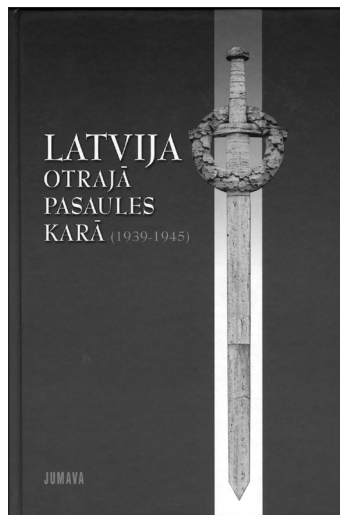
Otrais pasaules karš un tā izraisītā Latvijas tautas traģēdija gadu desmitiem ir izmantota visdažādāko mītu, vēstures falsifikāciju un izdomājumu radīšanai. Nacistu un padomju propagandas no-austais biežais melu tīkls aizvien vēl kalpo regulārām “vēstures iesaiņojumā” pasniegtām naida kampaņām pret Latviju un pārējām Baltijas valstīm. Diemžēl arī mēs paši bieži netiekam pāri saviem abu vēsturisko pāridarītāju mūsos iedzītajiem paštaisnības kompleksiem. Vienīgais līdzeklis tā visa pārvarēšanai ir grūtais vēsturiskās patiesības noskaidrošanas ceļš.

Tieši tāpēc klajā nākusi ievērojama vēsturnieku veidotā Latvijas vēsture Otrā pasaules kara laikā neapšaubāmi atzīstama par nozīmīgu notikumu Latvijas historiogrāfijā un sabiedriskajā dzīvē. Pie lasītājiem nonācis pirmais apkopojošais akadēmiska līmeņa darbs, oriģinālpētījums, kurš balstīts vairāku ārvalstu un Latvijas arhīvu studijās, plašā vēstures literatūras prasmīgā izmantošanā, jaunu pieeju un koncepciju meklējumos.

Grāmatas ievadā pamatoti uzsvērts, ka vienlīdzīga atbildība par Otrā pasaules kara izraisīšanu uzliekama gan hitleriskajai Vācijai, gan staļiniskajai Padomju Savienībai, abu šo totalitāro lielvaru izveidotie okupācijas režīmi precīzi raksturoti kā vienlīdz noziedzīgi un to ideoloģijas – nacisms un komunisms – trāpīgi nosauktas par “divām ļaunuma paradigmām” (9. lpp.). Atliek tikai piebilst, ka šāds traktējums šodienas Latvijas vēstures zinātnē ir vispāratzīts pētnieciskās pieejas princips, kura izstrādāšanā, pamatošanā un ieviešanā milzīgu un paliekošu ieguldījumu jau iepriekš devuši šīs grāmatas autori.

Ļoti veiksmīgs ir autoru izraudzītais grāmatas strukturējums, materiāla izklāsta astoņas daļas veidojot pēc problēmu hronoloģiskā principa. Tas ļāvis dziļi un vispusīgi aplūkot un izvērtēt būtiskos šī Latvijas vēstures sarežģītā perioda mezglu punktus un reizē izvairīties no atkārtotānsānā vai sausas faktogrāfijas.

Historiogrāfijai veltītā nodaļa satur zinātniski izsvērtus vērtējumus un analīzi. Ar vēsturiskuma principa ievērošanu īpaši izceļas sadaļa, kurā aplūkots sociālistiskās revolūcijas mīta tapšanas process. Vairākas jaunas, interesantas, vērā ņemamas un reizē diskutablas atziņas satur autoru sniegtie pretošanās kustības un kolaborācijas problemātikas interpretējumi. Tā tiešām ļoti sarežģīts un neviennozīmīgi traktējams ir jautājums, vai komunistiskā un padomju partizānu kustība ir vai nav uzskatāma par pretošanās kustību. Nav noliedzams, ka komunistiskā pagrīde un

sarkanie partizāni cīnījās par padomju okupācijas atjaunošanu. Grāmatā piedāvātais apzīmējums “komunistiskā un diversantu kustība” (39. lpp.) būtu pilnīgi pieņemams, ja Latvijā būtu pastāvējusi jebkāda faktiska sava valstiskuma forma.

Padomju režīms, iekļaujot Latviju savā impērijā, saglabāja vismaz formālu valstiskuma ilūziju Latvijas PSR veidolā, bet nacistu okupācija centās pat izdzēst pašu Latvijas vārdu, izveidojot Ostlandes ģenerālapgabalu ar ģenerālkomisāru Rīgā. Tāpēc attiecībā pret nacistisko okupāciju komunistiskā pagrīde un partizāni tomēr būtu atzīstami par pretestībniekiem. Teiktais nekādi nenozīmē, ka padomju okupāciju varētu kādā ziņā uzskatīt par labāku. Tas neatceļ neapstrīdamos faktus, ka komunistiskā pretestība bija PSRS uzturēta un organizēta, ka cīņas metodēm bieži piemita terora un diversiju raksturs, no kura cieta nevainīgi civiliedzīvotāji. Pārdomām paliek jautājums, kādas būtu Latvijas tautas izdzīvošanas perspektīvas, ja karā uzvarētu nacistiskā Vācija. Tiešā un ciešā kopsakarībā ar šīm pārdomām ir autoru piedāvātā iespēja vai nu vispār atteikties no kolaborācijas termina lietošanas, vai ieviest jēdzienu “taktiska kolaborācija” (40., 41. lpp.). Taču, ja šo jēdzienisko pieeju attiecina uz nacistisko okupāciju, tad to tāpat vajadzētu darīt arī attiecībā uz padomju okupāciju. Reizē gan vajadzētu nosaukt, kādi latviešu tautas interesēm atbilstoši mērķi, sadarbojoties ar vieniem vai otriem okupantiem, tika sasniegti. Gan viena, gan otra okupācijas vara dziļi ienāda Latvijas tautu, un tām bija vajadzīgi vienīgi paklausīgi un nedomājoši noziedzīgu pavēļu izpildītāji – kalpi. Latviešu iesaistīšana tādā nacistu drausmīgā noziegumā kā holokausts nekādi nevarēja atbilst latviešu tautas interesēm, tāpat kā tām neatbilda Latviešu leģiona veidošana.

Tieši Latviešu leģiona problemātika ir viens no vissmagākajiem aizgājušā 20. gadsimta vēstures jautājumiem. Balstoties uz plašu zinātnisko pētījumu un publikāciju klāstu, autori argumentēti pierāda, ka leģiona divās divīzijās mobilizētie nav uzskatāmi par nacistiem un kara noziedzniekiem. Reizē Latviešu leģiona vēsturiskā izvērtējuma pamatā būtu liekama atziņa, ka šī latviešu varmācīgā iesaukšana nacistiskās Vācijas bruņotajos spēkos atzīstama par smagu noziegumu pret latviešu tautu, kurš pastrādāts, zemiskā veidā izmantojot bailes no atkārtotas padomju okupācijas atgriešanās un sabiedrības vairākuma ilgas pēc Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanas. Šī koncepcija skaidri un vienoziņīgi pamatota trimdā iznākušajā Haralda Biezā grāmatā “Latvija kāškrusta varā. Sveši kungi – pašu ļaudis”, bet autori aprobežojušies tikai ar šī tik nozīmīgā devuma pieminēšanu nepilnā rindkopā (30. lpp.). Dīvainā kārtā H. Biezā darbs tā arī nav izpelnījies izdošanu Latvijā un kļuvis par sava veida “aizliegto” literatūru tā ierobežotās pieejamības dēļ.

Grāmatas otrā, trešā un pa daļai arī ceturtdā daļa satur rūpīgi veiktu starptautiskā stāvokļa un Latvijas ārpolitikas analīzi, izvērstu Latvijas aizsardzības spēju izvērtējumu, kā arī iekšpolitiskās un saimnieciskās situācijas aprakstus laika posmā no kara priekšvakara (1938. g.) līdz Latvijas okupācijai 1940. gada jūnijā. Raksturojot Baltijas valstu neapskaužamo stāvokli, kurā tās nonāca 30. gadu beigās, izdarīts pilnībā pamatots secinājums, ka neatkarīgi no tā, kādu politiku izvēlētos Latvija, Lietuva un Igaunija, “tām bija grūti cerēt uz neatkarības saglabāšanu pilnā apjomā”

(77. lpp.). Izvērtējot Latvijas militārās aizsardzības iespējas, nākts pie visnotaļ precīzas atziņas, ka Latvijas armija atradās Eiropas vidusmēra līmenī, ar visiem trūkumiem un nepilnībām, kuras piemita tipiskai tā laika miermīlīgas valsts armijai, un akcentēts, ka Latvijas armijas organizācija un bruņojums atbilda valsts reālajām iespējām (87., 88. lpp.). Atsevišķā sadaļā autori ir aplūkojuši jautājumu par militārās pretošanās iespējām PSRS agresijai, minot gan argumentus par, gan pret šādi iespējamībai. Šķiet, ka racionāls kodols pretošanās idejas aizstāvju argumentācijā, ko cenšas atrast autori A. Krīpēna un K. Augstkalna teorijās par separātu Latvijas pretošanos, atsakoties no bāzu līguma slēgšanas ar Padomju Savienību vai pēc tam mēģinot likvidēt padomju bāzes (168., 169. lpp.), tur tomēr nav atrodams. Vienīgo iespēju pretoties dotu visu triju Baltijas valstu reāla militāri politiska aizsardzības savienība, kura diemžēl nekad nav pastāvējusi.

No materiāla izklāsta viedokļa sevi īsti neattaisno grāmatas ceturtais daļas strukturējums. Tās pirmās divas sadaļas, kurās stāstīts par Latvijas armijas pretošanās gatavību un Latvijas iekšpolitisko un ekonomisko situāciju padomju okupācijas priekšvakarā, daudz lietderīgāk un loģiskāk būtu iekļaut iepriekšējā daļā, bet ceturto daļu veltīt vienīgi padomju okupācijas perioda aprakstam.

Vispusīgi analizējot un parādot padomju okupācijas, aneksijas un sovietizācijas procesa gaitu, autori pieminējuši tādu būtisku, bet vēsturnieku darbos bieži apietu faktoru, ka padomju okupācijas vara līdzās sociālā jeb šķiru naida kurināšanai, par ko rakstīts un runāts daudz, mērķtiecīgi centās īstenot tautību sarīdīšanas politiku, īpaši tas sakāms par latviešu un ebreju attiecībām (186. lpp.). Šai viltīgi realizētajai ļaunprātībai bija ārkārtīgi smagas un traģiskas sekas. Ļoti uzskatāmā veidā autoriem ir izdevies parādīt un raksturot padomju okupētās Latvijas varas augstāko ešelonu, izveidojot Latvijas kompartijas IX kongresā ievēlēto Centrālās komitejas locekļu tabulu (199., 200. lpp.), kura satur pašu būtiskāko informāciju: norādīta katras personas vieta partijas vadības hierarhijā, atsevišķi izdalot LKP CK biroja locekļus un kandidātus, nosaukta tautība, atsevišķi nodalīti no PSRS iesūtītie, vietējie komunisti un Kominternes cilvēki, nosaukti CK locekļu ieņemtie amati vai darbības jomas. Ar šīs tabulas palīdzību sniegtais komunistu varas augstākās hierarhijas raksturojums skaidri pierāda vietējo komunistu niecīgo pārstāvību, jo tikai divi no desmit LKP CK biroja locekļiem bija vietējie. Vienlaikus pilnībā atspēkots mīts par ebreju īpašo lomu un ietekmi komunistu varas struktūrās pirmās padomju okupācijas laikā, kompartijas centrālkomitejas 35 locekļu vidū bija tikai viens ebrejs. Gribas cerēt, ka šo zinātniski neapgājami pierādīto faktu beidzot ņems vērā tie atsevišķie mūsdienu Latvijas publicisti, kuri, balstoties uz nacistu radīto mitoloģiju, laiku pa laikam izdara pseido-vēsturiskus secinājumus par Latvijai “neloģālām tautībām”.

Padomju okupācijas pirmā perioda apraksts ir veikts visnotaļ zinātniski analītiski un ilustrēts ar bagātīgu faktoloģisko materiālu, sniedzot visaptverošu un skaidru priekšstatu par okupācijas varas uzspiešanas gaitu: izdarīto aneksiju un Latvijas iekļaušanu padomju impērijas sastāvā. Vienīgās divas nelielas piebildes raisa šādi tēmas izklāsta aspekti. Aneksijas procesa sagatavošanas aprakstā būtu iederējusies analīze tam, kā

sākotnēji tika izmantota Kārļa Ulmaņa iedibinātā autoritārās valsts varas un pārvaldes sistēma. Te jāpiebilst, ka arī pēc tam, kad K. Ulmani vairs neizmantoja okupācijas legalizācijai, padomju Latvija savu pirmo pastāvēšanas mēnesi eksistēja autoritārisma formā – likumus turpināja pieņemt Ministru kabinets, un Augusts Kirhenšteins, tāpat kā savulaik K. Ulmanis, bija titulēts par Valsts un ministru prezidentu. Otrkārt, isti precīzs nav apgalvojums, ka preses izdevumu skaita samazināšana tika uzsākta tikai 1940. gada rudenī (232. lpp.). Lielā preses “reorganizācija” notika jau vasarā, kad ar Latvijas PSR Ministru kabineta 1940. gada 9. augusta lēmumu no 10. augusta visas līdzšinējo periodisko uzdevumu atļaujas izsludināja par anulētām, turpmāk atļaujot iznākt vienīgi komunistu un to satelītorganizāciju preseai atbilstoši šim lēmuma pievienotajam sarakstam.¹

Grāmatas piektajā daļā sniegts izvērsts un daudzas jaunas, tostarp arī diskutablelas atziņas saturošs nacistiskās okupācijas režīma izvērtējums. Lieliski uzrakstīta holokaustam veltītā sadaļa. Rakstīt par šiem visdrausmīgākajiem nacistu pastrādātajiem noziegumiem vienmēr nozīmē uzņemties milzīgu atbildību un gandrīz vienmēr saņemt kritiskus pārmetumus, jo neizbēgami tiek skarts mūsu tautas sirdsapziņas jautājums. Autoram koncentrētā veidā tikai dažās lappusēs ir izdevies ietvert visbūtiskāko par nacistu okupācijas varas īstenoto cilvēku masveida slepkavošanas norisi Latvijā, kurai par upuri krita apmēram 70 tūkstoši Latvijas ebreju tautības pilsoņu, bet kopējais izdzēsto dzīvību skaits varēja sasniegt pat 90 tūkstošus (268. lpp.). Īpaši augstu vērtējama ir pētnieka uzdrīkstšanās šādā apkopojošā darbā akcentēt tieši vietējo iedzīvotāju līdzdalību nacistu sarīkotajā un vadītajā holokaustā, veltot tam atsevišķu apakšnodaļu, kurā uzskatāmi parādīta paš aizsardzības vienību, latviešu palīgpolīcijas un SD latviešu palīgspēku iesaistīšana nacistu noziegumos pret cilvēci. Ar ne-saudzīgu skaidrību iezīmēta tā morālā pagrimuma aina, kad daudzi jo daudzi ar nevaldāmas mantrausības kāri centās piesavināties noslepkavoto līdzcivieļu mantību. Pilnīgi pamatots ir secinājums, ka vāciešiem vietējo iedzīvotāju līdzdalība ebreju slepkavošanā bija ļoti nepieciešama, jo tā ļāva veikt totālu iznīcināšanu īsā laikā, bet jebkura novilcināšana būtu devusi iespēju izdzīvot kaut vai nedaudz vairāk cilvēkiem (277. lpp.). Pamatā piekrītot autora vērtējumam, ka holokausts neebreju sabiedrību sadalīja absolūtā mazākumā – ebreju glābējos, mazākumā – slepkavās un absolūtā vairākumā – malā stāvētajos, mums būtu vajadzīgi padziļināti pētījumi arī par šo pēdējo vairākuma grupu, jo nacistiskās preses regulārie pārmetumi un gānīšanās par “zīdu žēlotājiem” mudina domāt, ka cilvēcīgā līdzcietība tomēr bija plaši izplatīta parādība.

Analizējot nacistiskās okupācijas režīma politiku, zinātniski argumentēti uzsvērts, ka nacistu attieksme pret Latvijas, Lietuvas un Igaunijas neatkarīgo valstiskumu bija noliedzoša (279. lpp.). Ja arī nacisti uz baltiešiem raudzījās mazliet labvēlīgāk nekā uz citām Padomju Savienībā dzīvojošām tautām, tad noteikti vajadzētu salīdzināt, vai nacistu skatījumā latvieši tomēr netika vērtēti zemāk kā Rietumeiropas vai Ziemeļeiropas tautas. Katrā ziņā nacistu plānos neietilpa nekāda valstiskuma vai pat autonomijas piešķiršana latviešiem. Grāmatā minētie, nenoliedzami in-

¹ Sk.: Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums. – 1940. – Nr. 214.

teresantie un līdz šim mazzināmie fakti par autonomijas piešķiršanas plāniem attiecas uz 1943. gadu, kad pēc katastrofālajiem zaudējumiem karā pret PSRS nacisti mēģināja sākt pielabināšanās politiku latviešiem, lai varētu tos iesaistīt savos bruņotajos spēkos. Taču pat šādā situācijā visi šie plāni tika atmesti (283.–286. lpp.).

Atsevišķa nodaļa veltīta latviešu militārajiem formējumiem vācu un padomju bruņotajos spēkos, centrālo vietu ierādot latviešu leģiona problemātikai. Nevar nepiekrīst atziņai, ka “latviešu pašpārvaldes darbību leģiona veidošanā raksturoja gandrīz pilnīgs politiskās pašcieņas trūkums un pazemīga piekāpšanās [...] Tā neapšaubāmi bija liela politiska neapdomība un grūti izskaidrojama tuvredzība, kas izraisīja tālejošas sekas” (357. lpp.). Faktiski ir runa par smagu noziegumu pret latviešu tautu, no kura izdarīšanas pašpārvaldes politiķiem un bijušajiem Latvijas armijas virsniekiem noteikti būtu vajadzējis izvairīties, jo lietuvieši taču to spēja un uzdrīkstējās. Latviešu leģionāri, nepelnīti apzīmogoti ar “brīvprātības” apkaunojošo zīmogu, nacistu fireram kalpoja tikai kā “lielgabalu gaļa”. Latviešu karavīru lielie upuri bija pilnīgi bezjēdzīgi, tie nekādi nespēja novērst padomju okupācijas atgriešanos un ne par mata tiesu netuvināja Latvijas brīvības atgūšanu, bet gan reāli to attālināja, svešu un naidīgu mērķu vārdā iznīcinot tautas dzīvo spēku un demogrāfisko potenciālu. Jā, starp īsteno vācu SS vienību un latviešu leģionāru zvērestu pastāv formāla atšķirība (358. lpp.), taču gan vieni, gan otri zvērēja Ā. Hitleram, kurš personificēja un vadīja vismaz 70 tūkstošu Latvijas pilsoņu nāvē vainojamu režīmu. Jau tāpēc vien kategoriski būtu noraidāms grāmātā paustais apgalvojums, ka “Vācija bija situācijas noteikts, uzspiests un arī vienīgais reālais sabiedrotais latviešiem” (360. lpp.). Ar tādu pašu argumentāciju par latviešu sabiedroto varētu uzdot arī staļinisko Padomju Savienību, jo tā taču “sargāja” Latviju no Hitlera 1940.–1941. gadā un mūs atbrīvoja no nacisma 1944.–1945. gadā, tiesa, lai paturētu savā impērijā. Ienaidnieki un slepkavas Hitleris un Staļins nevar būt un nekad arī nebija latviešu sabiedrotie.

Darba septītajā daļā aplūkoti jautājumi par evakuēto Latvijas iedzīvotāju dzīvi Padomju Savienībā un otrās padomju okupācijas problemātika. Ar bagātīgu faktoloģiskā materiāla palīdzību parādīts, kā notika sagatavošanās Latvijas reokupācijai, mērķtiecīgi veidota latviešu padomju kultūras elite, analizēti padomju režīma atjaunošanas politiskie aspekti. Visuzskatāmāko priekšstatu sniedz tabulās apkopotās un uz arhīva dokumentiem balstītās statistiskās ziņas par Latvijas kompartijas etnisko sastāvu un vadošajos amatos nodarbinātajiem LKP biedriem un kandidātiem 1944.–1945. gadā (410. lpp.). Šajos skaitļos ietvertā informācija skaidri pierāda kompartijas nelatviskumu un spilgti izteikto absolūtās varas partijas raksturu.

Grāmatas astotajā daļā vispusīgi analizēts Baltijas jautājums starptautiskajās attiecībās, īpašu uzmanību pievēršot PSRS, ASV un Lielbritānijas politikai. Atsevišķa sadaļa veltīta Latvijas diplomātu darbībai, kura bija vērsta uz Latvijas Republikas juridiskā valstiskuma saglabāšanu un abu okupāciju nosodījumu. Ārkārtīgi svarīgs un vēsturiski nozīmīgs ir fakts, ka Latvijas sūtņi Latvijas Republikas vārdā vienmēr bija pauduši atbalstu antihitleriskajai koalīcijai tās cīņā pret nacionālsociālistisko Vāciju (464. lpp.). Tādējādi nacistu izveidotās Latviešu pašpārvaldes darbība

Latviešu leģiona formēšanā atzīstama par nelikumīgu un noziedzīgu rīcību ne vien no starptautisko tiesību viedokļa, bet arī saskaņā ar Latvijas Republikas oficiālo nostāju.

Grāmatu noslēdz četrās daļās sagrupētu dokumentu kopa oriģinālvadlās, kurā ievietotie dokumenti sniedz nepastarpinātu priekšstatu par pirmo padomju okupāciju, nacistu varas laiku, padomju partizānu kustību un Baltijas jautājumu starptautiskajā politikā.

Neraugoties uz darba apjomīgumu, tajā atrodamas tikai atsevišķas nelielas saturiskas un drukas kļūdas. Tā H. Teidemanis tiek dēvēts arī par Tidemani (51., 261., 276., 346. lpp.), personu rādītājā atsevišķi minot abus vārdus un radot kļūdainu priekšstatu, ka runa ir par dažādām personām. F. Dībietis pārdēvēts par Ģibieti (276. lpp.), ieviesusies arī kļūda atsaucē uz avotu (93. atsaucē, 337. lpp.) par F. Dībieša vadīto Kuldīgas ebreju iznīcināšanu.² Drukas kļūdas dēļ neprecīzi norādīts kara ministra ģenerāļa Jāņa Baloža vārda iniciālis kā A. Balodis (86. lpp.). Lasot par Paula Kalniņa darbību, rodas maldīgs priekšstats, ka viņš bijis tikai pēdējās (4. saaukuma) Saeimas priekšsēdētājs (318. lpp.), lai gan šo amatu P. Kalniņš nemainīgi ieņēma jau kopš 1925. gada 20. marta, t.i., 1. Saeimas laika. Kļūdaini norādīts, ka padomju Latvijas valdība un kompartijas CK Valku atstājusi naktī no 4. uz 5. jūniju (385. lpp.), tā vietā būtu jābūt jūlijam. Grāmatas tekstā minētajā 1946. gada 18. aprīļa konferencē tiešām pieņēma lēmumu likvidēt Tautu Savienību (lietots nelatviskotais nosaukums – Nāciju Līga), bet nelēma par Apvienoto Nāciju Organizācijas izveidošanu (460. lpp.), jo ANO jau bija izveidota un oficiāli uzsākusi savu darbību 1945. gada 24. oktobrī. Tāpat neprecīzi norādīts, ka 1945. gadā Pēteris Valeskalns bija Latvijas PSR ārlietu ministrs (471. lpp.), pāreja uz ministrijām notika vēlāk, bet minētajā laikā viņa amata oficiālais nosaukums bija ārlietu tautas komisārs.

Visnotaļ augstu vērtējot paveikto milzīgo darbu Latvijai tik sarežģītā, smagā un aizvien vēl sāpīgā vēstures perioda izpētē, tomēr gribas izteikt dažas pārdomas. Ieņemot pilnīgi pamatotu un ļoti kritisku nostāju pret K. Ulmaņa autoritārismu, reizē nekritiski pārņemta K. Ulmaņa ideja par vēstures pētišanu nacionālisma garā. Lasot atsevišķas vietas jau darba ievadā, rodas iespaids, ka tiek mēģināts raudzīties uz Latvijas vēsturi kā vienīgi latviešu vēsturi – “latvieši cieta”, “latviešiem neļauj” (9. lpp.). Par laimi, tālākais grāmatas saturiskais kopums šo tēzi apgāž, uzskatāmi parādot, kā no diviem totalitāriem noziedzīgiem režīmiem cieta Latvijas tauta. Vietumis, šķiet, ir notikusi atkāpšanās no ievadā paustās vienādās attieksmes pret padomju un nacistu varu, kaut vai iepriekš pieminētajā nacistiskās Vācijas nosaukšanā par “latviešu sabiedroto”. Taču arī šajā gadījumā pārējais teksta izklāsts skaidri pierāda, ka starp abām okupācijām daudzējādā ziņā liekama vienlīdzības zīme – vispirms jau to vienādā un kopīgā naudā dēļ pret Latvijas tautu un mūsu neatkarīgo valsti. Šī grāmata neapšaubāmi ieņems paliekošu un nozīmīgu vietu Latvijas vēsturnieku veikuma sarakstā un mudinās uz tālāku pētniecības darbu nākotnē.

Arturs Žvinklis

² Sk.: *Urtāns A.* Ebreju tautības civiliedzīvotāju slepkavošana Kuldīgas apriņķī // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti. – 18. sēj. – Rīga, 2006. – 125., 126. lpp.